

De totstandkoming van theater Concordia in 1897 en in 1930

Eric Bor

In 1876 werd in de tuin van Hotel Nieuw Bussum 'De Tent' geopend. Het was een houten gebouw waarin een podium was aangebracht en waar kon worden vergaderd maar waar ook toneel- en muzikuitvoeringen konden worden gegeven. Al vanaf het begin waren er klachten over het gebouw: aanvankelijk was het te groot, al spoedig te klein, het was te koud als er niet gestookt werd en te warm als de kachel aan stond, het was tochtig en vochtig, het lekte er, de ligging was verkeerd, het toneel was te klein – en toch bracht men er genoeglijke avonden door.

Het interieur van 'De Tent'

Initiatief

In april 1893 mondde alle kritiek uit in een initiatief van mr. F.H. van Notten en dr. S.H.J. van Schevichaven. Zij brachten een illustre gezelschap welgestelde heren bijeen, onder wie de voormalige burgemeester G.W.C. Westenberg sr., die in een ingezonden brief in *De Gooi- en Eemlander* het plan bekend maakten 'tot het stichten van een gebouw voor tooneel- en concert-uitvoeringen en andere zomer- en winter-uitspanningen'. Tot dat doel wilden zij een lening van 70.000 gulden afsluiten

en zij nodigden uit tot deelneming daaraan.

Zij beoogden een gebouw te stichten met een grote toneel- of concertzaal, enkele kleinere zalen en met een foyer waar verfrissingen te verkrijgen zouden zijn. De omgeving van het gebouw moest 's zomers de gelegenheid bieden buitenconcerten te geven. Voor een goede exploitatie wilden ze het koppelen aan een hotel en ze hadden daarover al contact gehad met de uitbaatster van Hotel Nieuw Bussum, de weduwe Buwalda.

De heren kregen de benodigde 70.000

gulden voor dit plan niet bijeen. Niet verwonderlijk: Bussum telde destijds nog maar 5000 inwoners. Ook een plan van de huisarts J.M. Clinge Doorenbos en mr. J. Zwaardemaker om een verenigingsgebouw in de tuin van Hotel Vlietlaan te laten bouwen, haalde het niet, evenmin als later een soortgelijk plan van A.H.A. van den Berg en P.D.J. Köler.

N.V. Concordia

In 1896 stelde een commissie die bestond uit de heren A.G. Heineken, P.D.J. Köler, dr. S.H.J. van Schevichaven en mr. J. Zwaardemaker onder voorzitterschap van J. Chr. Loman zich tot doel geld bijeen te brengen voor het oprichten van een Naamloze Vennootschap 'Concordia' en het stichten van een gebouw met omgeving waarin toneel- en concertuitvoeringen en dergelijke mogelijk zouden zijn op het terrein van Hotel Nieuw Bussum. Deze J. Chr. Loman was de broer van de veel bekendere projectontwikkelaar P. J. Loman, die in 1888

Van links naar rechts:
dokter J.M. Clinge
Doorenbos,
mr. J. Zwaardemaker,
P.D.J. Köler

genoemd. De bouw werd op 29 januari 1907 toevertrouwd aan de aannemer Cornelis (roepnaam Kees) van Norren. Tegelijk werden er circulaire verzonden die het programma voor de komende winter en de voorwaarden van intekening bekend maakten.

Beschrijving theater

De verslaggever van *De Gooi- en Eemlander* beschreef op 30 januari 1897 het te realiseren gebouw: 'Voor de eenvoudige maar fraaie gevel vinden wij een overdekte stoep, terwijl de toegangswegen het pu-

Van links naar rechts:
A.G. Heineken,
Cornelis Kruisweg, jhr.
Reinier van Suchtelen
van de Haare,
Cornelis van Norren

was overleden. Dit plan, dat een eenvoudiger gebouw beoogde dan het eerdere plan, vergde een investering van 40.000 gulden. Op dit plan werd door velen ingetekend.

Op 26 augustus 1906 werd door een lange lijst Bussumers de vennootschap gevestigd. Onder hen was de architect Cornelis Kruisweg, die het ontwerp voor het gebouw maakte. Onder de oprichters van het gebouw wordt in de *Staatscourant* burgemeester Van Suchtelen van de Haare

bleek alle mogelijke veiligheid waarborgen bij een eventueel druk rijtuigenverkeer. Twee flinke entrees voeren in de foyer van 13.50 bij 7.50 m. Hier vinden wij links de vestiaire van 6 bij ruim 3 m., rechts de bufetruimte met een toonbank van 6 m. Twee brede gangen leiden naar de grote zaal, die 21 m. lang, 14 m. breed en 9 m. hoog is.

Tussen deze beide gangen ligt de orkestruimte van 8.15 bij 5.30 m. Bij toneelvoorstellingen dient zij als tribune, waarop

Concordia omstreeks
1900 (foto collectie
Winthorst)

ongeveer 100 toeschouwers plaats kunnen vinden. Dankzij deze afzonderlijke ruimte voor muziekuitvoeringen zal de nieuwe zaal een vast toneel kunnen hebben van 13 bij 8 meter. Voor het toneel is een verlaging waarin – zo nodig – muzikanten plaats zullen nemen. Naast het toneel vinden we in twee verdiepingen zes kleedkamers en onder het toneel een zeer ruime bergplaats. Vanuit de grote zaal geven vier deuren uit op de (rechts gelegen) veranda van 24 bij 3 m. met uitzicht op de tuin. Boven de foyer vinden we een flinke vergaderzaal van 17,5 bij 7,30 m. met een hoogte van 5 m. Men bereikt haar via een trap vanuit de linkeringang.'

Links:

De muziektent

in de tuin

Rechts:

*Concordia in 1910 (foto
collectie Winthorst)*

Opening

Het theater werd op 15 november 1897 om 15.00 uur officieel geopend met toespra-

ken van Concordia-voorzitter Loman en burgemeester Van Suchtelen van de Haare, met muzikale omlijsting van Harmonie Crescendo. 's Avonds volgde de openingsavond met optredens van de Harmonie Crescendo, zangvereniging Caecilia, het dameskoor van Toonkunst en de Bussumsche Tooneelvereniging met mej. Nella Gunning.

Vanaf het begin waren de uitvoeringen in Concordia een succes. De zaal bleek een heel goede akoestiek te hebben voor muziekuitvoeringen, en de toneelgezelschappen die in Amsterdam optraden kwamen ook graag naar Bussum, voordrachtskunstenaars vonden er een aandachtig gehoor en zelfs operagezelschappen vierden er triomfen. Ook de amateurgezelschappen zoals de Bachvereniging, Crescendo, Toonkunst, Caecilia en de Bussumsche

Tooneelvereniging trokken volle zalen. Daarnaast werden de zalen van Concordia gebruikt voor congressen, kerkdiensten, bijeenkomsten van de Volksuniversiteit, Grote Avonden van scholen, tentoonstellingen en clubjes van de Nederlandsche Vereeniging voor Huisvrouwen. Van 1901 tot 1917 was in de bovenzaal de Fröbel-inrichting van Catherina Winterterp gevestigd, eerst onder de naam 'Wilhelmina' en later als 'Kindertuin'. De kinderen konden spelen in de tuin van Concordia. Vanaf december 1904 maakte ook de Muziekschool van Toonkunst gebruik van het gebouw.

Concordia over te brengen. Dit lukte niet. Wel werd er een toegang naar de tuin van Concordia gerealiseerd en werd er aan de kant van de veranda's een gebouw voor kegelbanen aangebouwd. De kegelbanen waren gescheiden door houten schotten, die konden worden verwijderd om zo een tentoonstellingsruimte te creëren. In januari 1920 werd de grote zaal tevens geschikt gemaakt voor de vertoning van bioscoopfilms. De muren kregen een donkerder kleur en achter op het toneel kwam een projector, die door middel van achterprojectie films kon vertonen. In datzelfde jaar 1920 bouwde men voor de

Concordia in de jaren twintig, met uiterst rechts de laagbouw uit 1920

Verbouwingen en bijgebouwen

Omstreeks 1906 werd aan de zijde van de veranda een tuinzaal gebouwd. In 1919 kocht de Maatschappij tot exploitatie van onroerend goed 'Concordia' het terrein achter Concordia, dat doorliep tot de Nieuwe 's-Gravelandseweg. De bedoeling was een sociëteit op te richten en de sociëteit van De Rozenboom naar

tuinzaal aan de zijde van de Graaf Wichmanlaan een langwerpig laag gebouw met kleine zalen, die als vergaderruimten of expositieruimten konden worden gebruikt. Alle expositieruimten werden in mei 1920 in gebruik genomen ten behoeve van de grote gezinsverzorgingstentoonstelling van de Nederlandsche Vereeniging van Huisvrouwen. De ingang voor deze tentoonstel-

ling was (zoals sindsdien voor alle grote tentoonstellingen) aan de Nieuwe 's-Gravelandseweg. De rechterzaal van het lage expositiegebouw huisvestte vanaf 1924 de kleuterafdeling van de Montessorischool. Sindsdien werd deze zaal aangeduid als de Montessorizaal. Vanaf april 1926 werden vanuit Concordia ook radio-uitzendingen verzorgd.

Het nablussen van de brand, de man met de bolhoed is Cornelis van Norren

Architect Otto Camman

De brand

In de nacht van 26 op 27 april 1930 ging enkele uren na een propaganda-avond voor het Rode Kruis het grootste deel van het gebouw in vlammen op. Het theater brandde geheel uit, maar van de voorkant van het gebouw bleven de muren overeind. Het lage gebouw en de tuinzaal hadden alleen waterschade, waardoor die al snel weer in gebruik konden worden genomen voor vergaderingen. Voorstellingen werden verplaatst naar het Vitusgebouw achter de St.-Vituskerk en gebouw Eltheto achter de Vredekerk.

Nieuw ontwerp Kruisweg

Architect Kruisweg maakte daarna een nieuw ontwerp. Hij ging ervan uit dat het nieuwe gebouw geschikt moest zijn voor het Bussum van 1931, dat veel meer inwoners had dan het Bussum van 1897. Hij

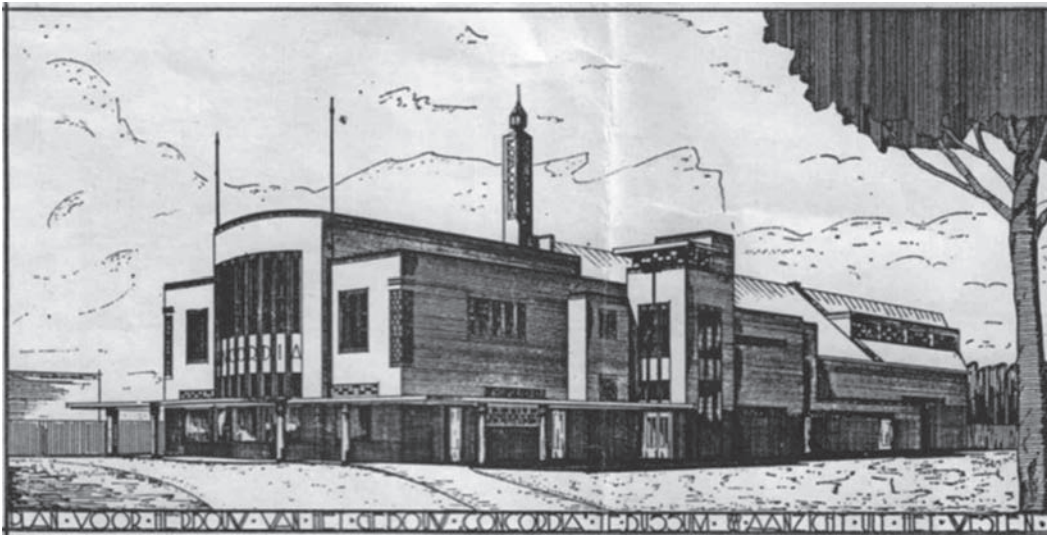
ontwierp daarom een veel groter gebouw. Het gebouw dat hij ontwierp werd met een oppervlakte van 1232 m² bijna twee keer zo groot als het oude gebouw (675 m²). De kosten van het nieuwe gebouw begroette hij op 40.000 gulden. Dat was meer dan de Maatschappij Concordia zich – door de financieel moeilijke tijden – kon veroorloven. Ondanks diverse verzoeken om financiële hulp aan verenigingen en particulieren, kreeg men het geld niet bijeen.

Ontwerp Camman

In 1933 kocht een 'combinatie van bouw-ondernemers' de terreinen en opstallen van Concordia. Zij hadden voor de koop met het gemeentebestuur overlegd en die had alle mogelijke medewerking toegezegd, mits de gemeente niet om financiële hulp werd gevraagd. Omdat het ontwerp van architect Kruisweg te duur werd geacht, hadden de nieuwe eigenaars de architect Otto Camman opgedragen Concordia te herbouwen.

Camman ontwierp twee plannen, waarvan het tweede werd gekozen. Het eerste was een simpele herbouw met gebruik van de bestaande muren. In het tweede plan gebruikte hij ook de bestaande muren, maar maakte hij het gebouw iets breder om tegevoet te komen aan de ongemakken van het vorige gebouw, namelijk de gebrekkige uitgangen en het ontbreken van behoorlijke garderobes en toiletten. Ter weerszijden van (de muren van) de foyer ontwierp Camman ingangen die ook toegang gaven tot een hal met garderobes en toiletten. In de zaal bracht hij het oude muziekpodium omhoog, zodat er een balkon ontstond met vrije opgang vanuit de hal. Door deze ingreep werd de zaal vergroot. Het aantal zitplaatsen ging erdoor omhoog van 589 naar 800. Camman breidde in de gangen naast het toneel het aantal kleedkamers uit. De gevel werd gemoderniseerd door er stukken aan te

*Het ontwerp voor
Concordia van architect
Kruisweg uit 1932*

bouwen. De kegelbanen en de tuin zouden in de oude toestand worden hersteld.

Bouw

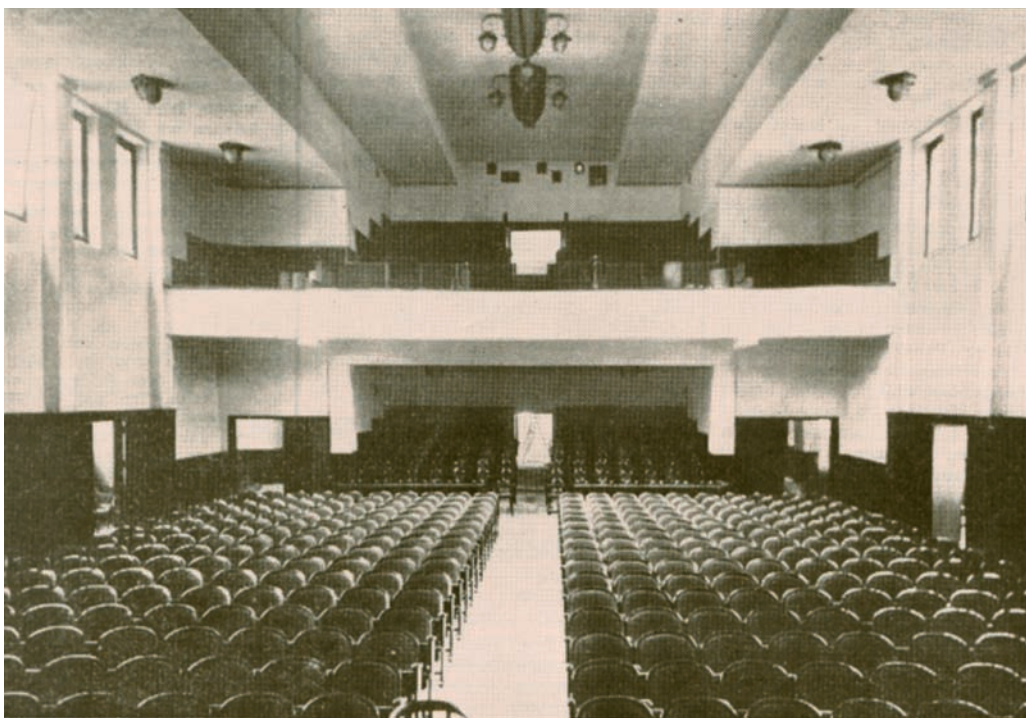
De initiatiefnemers namen contact op met de heer H.A. Padberg, die van 1921 tot 1930 directeur was van Concordia. Deze was begin 1934 graag bereid een benoeming tot commercieel directeur te aanvaarden. De Bussumse schrijver en zanger Jens Clinge Doorenbos werd tot artistiek directeur benoemd. Op 24 april 1934

was de aanbesteding. De laagste inschrijving was van bouwbedrijf Th. S. Albers uit Ankeveen en bedroeg 58.363 gulden, waarmee duidelijk werd dat de inschatting van architect Kruisweg voor de kosten van het veel grotere ontwerp niet realistisch was geweest. Op 12 december van hetzelfde jaar 1934 vond de officiële opening plaats. Na een geestige speech van Clinge Doorenbos voerde burgemeester De Bordes het woord. Daarbij doofde op zeker moment het toneellicht, waarna de burge-

*De nieuwe versie van
Concordia*

De zaal vlak na de
voltooiing

meester in een tevoren opgenomen film op het bioscoopdoek verscheen en gewoon doorpraatte. Een fraaie demonstratie van de technische mogelijkheden uit de koker van artistiek directeur Clinge Doorenbos.

Concordia bleef tot 1961 als theater in gebruik. Op 5 oktober 1954 maakte de VARA er de eerste televisieopnamen en van 1961 tot 1986 was het gebouw in gebruik bij de omroepen. Daarna was het tot 2008 in gebruik bij commerciële televisiezenders en tot 2010 bij commerciële radiozenders.

In 2008 werd het gebouw de vestiging 'Sterrendaalders' van de kinderopvanginstelling Koningskinderen, die sinds 1 maart 2024 'Partou' heet.

Bronvermelding

C.J. Kruisweg, 'Het gebouw Concordia als centrum van het Gooische Culturele leven', in: *De Forens*, 1932
Hans Jonker, 'Laat uw kinderen bewaren', in: *Bussumse Krant* 113, 15 mei 2008
De Gooi- en Eemlander van verscheidene data
Gegevens uit de database van Historische Kring Bussum
Persoonsgegevens uit Archief Gooi en Vechtstreek